

ки зору взаємодії закладених у його ВФ полікультурних множинних програм-вірогідностей є *VI Albus* (лат. *albus* "білий, світлий") *Percival* (вал. *Peredur*, переосмислене під впливом д. фр. *percer val* "pierce the valley", лицар Круглого Столу, що бачив Грааль) *Wulfric* (герм. *wulf* + *rice* "kingdom, power") *Brian* (кельт. **bre-* "hill" → "*high, noble*") *Dumbledore* (д. англ. *dumb* "silent" + фр. *doré* "goldy") = "могутній чарівник світлої ієрархії, мудрий, лідер, гідна особистість" [18].

Таким чином, словотвірні моделі на зразок злиття основ, моделі метафоричного та метонімічного переосмислення типу "ознака" – "функція", номінативні тактики на зразок "антропонімічна номінація" – "програмування передбачуваного досвіду" розглядаються нами як стереотипні етнокультурні структури, що відтворюються в різні історичні епохи і виявляються фракталами. Фрактальна природа зазначених феноменів надає відповідним номінативним одиницям властивості знаків-сигналів і дейктиків, котрі співвідносять згорнутий у їх ВФ еліптизований прецедентний текст-програму з етнонаціональним сегментом семіосфери. Утворені таким чином семантичні атрактори становлять комплекс орієнтирів, що спрямовують подальшу інтерпретацію міфу, моделювання образів світу, альтернативних світів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРА

1. Буняк А.В. Фрактальне моделювання текстів-анотацій англословних наукових публікацій (на матеріалі вебсторінок лінгвістичних видань) // *Культура народів Причорномор'я*. – 2009. – № 168. – Т.1. – С. 94-96.
2. Велесова книга: Легенди. Міти. Думи. – К.: Індоевропа. – 1995. – 316 с.
3. Герман И.А., Пищальникова В.А. Введение в лингвосинергетику: Монография. – Барнаул: Изд-во. Алт. Ун-та. – 1999. - 130 с.
4. Гнаповская Л.В. Лингвокогнитивные и лингвокультурологические характеристики английских антропонимов германского происхождения: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – К., 1999. – 205 с.
5. Левицький А.Е. Перспективні напрями зіставних досліджень у межах когнітивно-дискурсивної парадигми // *Мовні і концептуальні картини світу*. – Вип. 23. – Ч. 2. – К.: ВПЦ „Київський ун-т”. – 2007. – С. 119 – 127.
6. Манакин В.М. Мова як синергетичний феномен // *Нова філологія*. - Запоріжжя: ЗНУ, 2007. - № 27. – С. 91-97.
7. Москальчук Г.Г. Структурная организация и самоорганизация текста. – Барнаул: Изд-во АГУ, 1998. - 240 с.
8. Ницше Ф. По ту сторону добра и зла. – М.: Эксмо-Пресс. 1998. . – 1056 с.
9. Песина Т.И. Универсальные основы. – Минск: СнеО. – 2008. – 268с.
10. Поляков В.А. Универсология. – М.: Амрита-Русь. – 2004. – 320 с.
11. Стеблин-Каменский М.И. Миф. Л.: Изд-во ЛГУ, 1976. – 104 с.
12. Anderson P. *The Broken Sword*. – N.Y.: Ballantine Books, 1981 – 207 pp.
13. *Avowing of Arthur*. – режим доступу: <http://www.lib.rochester.edu/camelot/>
14. *Beowulf*. – режим доступу: <http://www.fordham.edu/halsall>
15. Campbell J. *The Power of Myth*. – New York: Doubleday, 1988. – PP. 11-171.
16. Cornwell B. *The last kingdom*. – L.: Harper Collins publishers. - 2004. – 489 p.
17. *Das Nibelungenlied*. – Stuttgart: Philipp Reclam. - 2004.– 1045 S.
18. Rowling J.K. *Harry Potter and the Order of the Phoenix*. – N.Y.: Scholastic, 2003. – 870 p.
19. *Sigrdrifumál*. – режим доступу: <http://norse.ulver.com/edda/sigrdrifu.html>
20. *Sigurdarkviða*. – режим доступу: <http://norse.ulver.com/edda/sigurdars.html>
21. Tolkien J.R.R. *The Fellowship of the Ring*. – N.Y.: Ballantine Books, 2000. - 479 p.
22. Tolkien J.R.R. *The Return of the King*. – N.Y.: Ballantine Books, 2000. – 481 p.

Комісаренко Н. О.
(Умань)

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ „ОСВІТА” В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ ТА ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДНОЇ ВЗАЄМОВІДПОВІДНОСТІ ОСВІТНЬОЇ ЛЕКСИКИ

У статті досліджуються спеціальні лексичні елементи й терміни, що належать до освітньої лексики британського та американського національних варіантів англійської мови і української мови. З'ясовано характер перекладної взаємовідповідності освітньої лексики англійської та української мов на основі порівняльного аналізу. Визначено типові способи і прийоми перекладу англійських термінів системи освіти.

В статье рассматриваются специальные лексические элементы и термины, принадлежащие к образовательной лексике британского и американского национальных вариантов английского языка и языка. Определен характер переводного взаимосоответствия образовательной лексики английского и украинского языков на основе сравнительного анализа. Выделены типичные способы и приемы перевода английских терминов системы образования.

Special lexical elements and terms belonging to educational lexis of British English and American English and Ukrainian are studied in the article. The character of translational mutually corresponding lexis of English and Ukrainian on the principle of comparative analyzes is determined. The typical ways and methods of translation of English and Ukrainian educational lexis are defined.

У сучасному перекладознавстві все більше уваги приділяється дослідженню термінів у терміносистемах, що відображають досить різні концептосфери. Терміносистема освіти, а, ширше, освітня лексика, поряд з терміносистемами права, державного управління та інших, належить до сфер, розбіжності між якими досить істотні, а це, безумовно, викликає особливий інтерес перекладознавців. Відмінності в концептуальній структурі систем освіти України, США й Великобританії та, відповідно, між освітньою лексикою української і англійської мов наявні в усіх аспектах. Питаннями перекладу лексики сфери освіти займалися такі вчені, як Власов С., Зорівчак Р.П., Іванов Т.О., Латишев Л.К., Федоров А.В.

Відомо, що будь-яке порівняння двох мов передбачає розгляд їхньої взаємної перекладності. Порівняння ЛСП „освіта” англійської та української мов з метою виявлення подібностей та розбіжностей є одним з аспектів вирішення проблеми взаємної перекладності освітньої лексики обох мов.

Для в'яснення загальних подібностей і розбіжностей у лексико-семантичному полі (надалі ЛСП) „освіта” англійської та української мов слід коротко зупинитися на чинниках, що є причиною відмінних рис. На думку Г.Пирикова, важливим чинником, що зумовлює асиметрію терміносистем різних мов, є національно-державні особливості спеціальної сфери [7; 113]. Такі особливості сфери освіти зумовлені, у першу чергу, асиметрією культур США, Великобританії та України. Не останньою причиною є фактор ізоляції системи освіти України від зовнішнього впливу під час перебування у складі Радянського Союзу. Розбіжності також зумовлені різним історичним підґрунтям становлення систем освіти цих країн, їхньою географічною віддаленістю, різним національним складом суспільства, відмінностями адміністративного поділу країн т. ін.

Розбіжності у системі освіти США, Великобританії та України спостерігаються на різних рівнях:

1) Повна середня освіта. В Україні здобування початкового рівня освіти розпочинається у 6 років [2; 15], у Великобританії- у 5 років у державному секторі, та у 7 років у приватному секторі, для США – такий вік залежить від законодавства штату – від 5 до 7 років. Обов'язковий вік навчання у Великобританії повинен продовжуватися до 16 років, у США - до 16 чи 17 років (так само залежить від законів штатів), за законами України чітко зазначено лише обов'язковий рівень здобуття освіти (базова середня освіта), про вік не йдеться. Повна загальна середня освіта в Україні та США здобувається 12 років, тоді як у Великобританії- 13 років.

За структурою 12-річна середня школа в Україні поділяється на початкову (4 роки навчання), основну (5 років навчання) та старшу школу (3 роки навчання) [1; 15-17].

У Великобританії є кілька схем поділу середньої школи: 1) infant school (3 роки навчання) - junior school (4 роки навчання) - grammar (comprehensive) school (5 років навчання); 2) primary school (7 років навчання) - secondary school (5 років навчання); 3) first school (4 роки навчання) - middle school (4 роки навчання) - junior high school (4 роки навчання). Конституент останньої схеми middle school (проміжна школа) не виділяється у системі освіти України. У середній школі Великобританії окремо виділяється Sixth Form (Шостий клас), який може існувати автономно як Sixth Form College, а також як підрозділ середньої школи. У Sixth Form (Шостому класі) продовжують навчання учні, які мають намір вступати до закладів вищої освіти.

У старшій середній школі України навчаються учні, які не обов'язково здобуватимуть вищу освіту. Слід зазначити, що приватний сектор середньої освіти Великобританії відрізняється від державного, а це є ще однією рисою, яка різнить системи середньої освіти України та Об'єднаного Королівства. Отже, схема приватного сектора середньої освіти така: preparatory school (5 років навчання) - public school (5 років навчання). У США також немає сталої схеми середньої школи: 1) elementary school (6 років навчання) -middle school (2 роки навчання) - 4-year high school (4 роки навчання); 2) elementary school (6 років навчання) - junior high school (3 роки навчання) -senior high school (3 роки навчання); 3) elementary school (8 років навчання) -combined junior and senior high school (4 роки навчання). Теоретично кількість років здобування середньої освіти в Україні та США становлять 12 років, але на практиці в Україні зараз цей термін 10 років: XII класу у школах ще немає, а учні, які пішли до школи у 7 років, з III класу початкової школи переходять одразу до V класу середньої.

2) Вища та професійно-технічна освіта. Термін здобування ступеня бакалавра в Україні та США становить 4 роки, у Великобританії- 3 роки. Наступною ланкою в Україні після освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр є спеціаліст, у США та Великобританії- магістр. В Україні лише в деяких вищих навчальних закладах студенти можуть обрати магістерську програму зразу після

отримання освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, а в більшості навчальних закладів здобувати рівень магістра після спеціаліста.

Спостерігаються також деякі відмінності структурної організації вищої освіти: у структурі освіти України після вищої освіти виділяється окремо аспірантура та докторантура [2; 8], тоді як у системі освіти Великобританії та США аналогічні їм рівні освіти входять до higher education (вищої освіти) і у США називаються graduate school (післядипломна школа), у Великобританії post-graduate school. В англomовних країнах тут здобуваються ступені магістра та доктора філософії (PhD). Існування наукових ступенів кандидат наук та доктор наук - ще одна специфічна риса системи вищої освіти України порівняно з англomовними. У свою чергу, доктор філософії (PhD), лише частково збігається з українським *кандидат наук*. В американській системі освіти виділяється окремо *professional school* – *професійна школа* (наступний після бакалаврського цикл навчання, наприкінці якого складається іспит з отриманням диплома про спеціалізацію або захищається дисертація із присудженням ступеня магістра; готує юристів, лікарів т. ін).

Різна система оцінювання та шляхи контролю знань - ще одна сфера розбіжностей між Україною та Об'єднаним Королівством і США. Існування кредитно-модульної системи в англomовних країнах для України є досить новим явищем. Звичка для українців система іспитів, заліків та оцінювання знань у середній школі за 12-бальною шкалою оцінок, а у вищій за 4-бальною - це специфічні риси української системи освіти. Більшість іспитів у американській та британській системі освіти складаються письмово, в Україні – усно.

В Україні під час оцінювання знань студентів викладач не так обмежений критеріями оцінювання, як в англomовних країнах, де дії викладачів чітко регламентовані такими критеріями. Автономія викладача та бажання не бути обмеженим певною системою оцінювання, на думку П. Монкс [11; 1] є однією з основних рис, що відрізняє підхід до освіти країн колишнього Радянського Союзу та країн Заходу. Ще однією характерною рисою системи оцінювання, наприклад, у Великобританії, є існування так званого подвійного оцінювання (*double marking*): оцінка за тест (іспит) виставляється після того, коли його перевірить два викладача незалежно один від одного.

Управління освітою у Великобританії та Україні централізоване, тоді як у США - децентралізоване [3; 99]. Приватний сектор освіти в англomовних країнах має давню історію, тоді як в Україні він знаходиться у зародковому стані.

Відрізняється також організація навчального процесу на різних рівнях освіти. За спостереженнями британських спеціалістів [11] навчання в університетах України дуже схоже на шкільне навчання, бо існує обов'язкове відвідування занять, п'ятиденний навчальний тиждень, домашні завдання т. ін. [11; 9]. Також відзначається превалювання теоретичних знань, які дає вища освіта в Україні над практичними [11; 10].

Зарахування до вищих закладів освіти в Україні та англomовних країнах відбувається на різних засадах. Вступні іспити до закладів освіти Великобританії проводяться лише деякими закладами освіти (Оксфорд, Кембридж). Щоб бути зарахованим до вищого навчального закладу, студенти подають заяви до Служби прийому в університети і коледжі (UCAS) і вказують 5 навчальних закладів, до яких вони бажають вступити. UCAS розсилає їхні документи до цих закладів, які відбирають абітурієнтів. У США це відбувається приблизно так само. Іспити у вигляді тестів (*SAT (Scholastic Aptitude Test)*, *Achievement Test ACT (American College Test)*) організуються освітніми чи комерційними організаціями. Учні складають ці тести під час навчального року, результати тестувань надсилаються до навчального закладу, в який прагне вступити абітурієнт [9; 535].

Зрозуміло, що системи освіти України, Великобританії та США мають набагато більше незбігів, ми окреслили лише головні.

ЛСП «освіта» охоплює лексеми, інтегральною ознакою яких є, як зазначалося вище, сема «належність до освіти». Така лексика об'єднана асоціативно-логічними, гіперо-гіпонімічними, портативними, синонімічними, антонімічними та іншими зв'язками [6; 73]. Для ЛСП «освіта» характерними є всі типові для такого поля риси взагалі, як-от: зв'язок слів чи їхніх окремих значень; системний характер цих зв'язків; взаємна залежність та взаємна визначеність лексичних одиниць; відносна автономність; безперервність смислового простору; осяжність та психологічна реальність для середнього носія мови [4; 380].

Основою сконструйованого ЛСП є термінологічна система *освіти*. Поняття «лексико-семантичне поле» є ширшим за поняття «терміносистема». До ЛСП входять як терміни, так і розмовна лексика, до терміносистеми певної галузі - тільки термінологія (та номенклатура).

Порівняно з українською, англійська освітня лексика (як у британському, так і американсь-

кому національних варіантів) на сьогодні є більш сталою, що пов'язано з різницею у часі формування цих галузей суспільного життя (як відомо, в США та Великобританії це відбулося значно раніше, тоді як в Україні реформування системи освіти триває й зараз).

Збіги спостерігаються у порівняно нових сферах:

– використання новітніх інформаційних технологій у навчанні (така термінологія більш розвинена в англійській мові, в українську вона, як правило запозичується): *віртуальне мовне середовище* - *virtual language environment*, *віртуальні засоби навчання* - *virtual educational tools*, *інтерактивне домашнє завдання* - *interactive homework*, *віртуальний клас* - *virtual classroom*, *real time discussion* - *обговорення в режимі реального часу* та ін.;

– сфера міжнародного визнання та прирівнення освітніх кваліфікацій, документів про освіту (через статус англійської мови як мови міжнародного спілкування, така термінологія розробляється англійською мовою): *certification* - *сертифікація*, *credit transfer* - *перезарахування кредитів*, *access* - *доступ (до певного рівня освіти)*, *entrance requirements* - *вступні вимоги*, *mobility* - *мобільність*, *qualification* - *кваліфікація*, *placement recommendation* - *рекомендація щодо рівня навчання* та ін.

Як відомо, будь-яка терміносистема перебуває у стані постійного розвитку: з'являються одні терміни, застарівають інші, але є періоди, коли термінологія знаходиться у стані бурхливого розвитку, що і відбувається зараз із терміносистемою освіти в українській мові. Такий стан пов'язаний із перебудовою системи освіти в Україні.

Кардинальна відмінність цих полів в українській та англійській мовах полягає у конституентному наповненні мікрополів (як у кількісному, так і в якісному планах). Для з'ясування таких відмінностей нами використовується перекладознавчий контрастивний та компонентний аналізи.

Для виокремлення сем використовувалися різні методи: інтроспекції, опозиції, словникових дефініцій т. ін. [4; 33]. При контрастивному аналізі лексичних значень, що базується на співставленні словникових дефініцій, за одну сему приймається одиниця, умовно виражена одним повнозначним словом (словоформою) чи словосполученням, якщо воно компактно відображає ту чи іншу ознаку денотата у складі словникової рубрики [5; 79]. За Е.Ф. Скороходьком [8], у семантичному значенні розрізняють позначальний, узуальний та історичний компоненти. Позначальний компонент відображається у визначеннях тлумачних словників [8; 19]. Вважається, що до складу значень природничих та технічних термінів (у межах терміносистеми) входить два компоненти: позначальний та професійний; у складі значень наукової термінології на перше місце виступає позначальний компонент, а для суспільно-політичних термінів характерним є ще й оціночний компонент [8;22]. Терміни української та англійської мов, що належать до терміносистеми освіти, характеризуються наявністю позначальних, історичних (*opposer* іст. *опонент* у *вченому диспуті*, *chamber-deacon* іст. *вільний слухач університету* в англійській мові або *братські школи* *parish schools*, *ремісничє училище* іст. *vocational school* в українській), та професійних сем. Наявність узуальних сем є характерною рисою дослідженої терміносистеми тільки в англійській мові з огляду на існування американського, британського та інших її національних варіантів *grades K through 12* - *амер. повна середня школа* (утворилося від *K* - *kindergarten* (дитячий садок) до 12 класу) чи *Sixth form college*- *брит. підготовчий коледж*: (середній навчальний заклад для осіб від 16 років, що готує до вступу в університет; існує самостійно чи при загальноосвітній школі). Зважаючи на достатньо широке входження великого пласту освітньої лексики у загальнолітературну мову, вичленити сему професійної належності при використанні освітніх термінів поза межами професійного спілкування можна не у кожного терміна.

Зрозуміло, що не кожне слово в одній мові має точний еквівалент у іншій мові [9; 237]. Згідно з Гумбольдтом, «за винятком слів, що позначають фізичні об'єкти, не існує слова в одній мові, яке було б цілковито еквівалентним слову в іншій мові» [10; 55]. Відсутність всеохоплюючої двосторонньої відповідності освітньої лексики англійської та української мов не означає відсутності можливості відтворити значення лексеми однієї мови засобами іншої мови.

Отже, **перекладна взаємовідповідність** - це наявність та можливість існування перекладного відповідника, а **перекладознавче прирівнення** – це порівняння для знаходження перекладних відповідників відповідно до понять, які позначають певні лексеми.

Поставити знак рівняння між українською та англійською (будь-яким із національних варіантів) ЛСП неможливо. Адже термінологія відображає систему організації освіти, яка є досить індивідуальною для кожної країни. Освіта є частиною культури тієї чи іншої країни, а накладати однакові стандарти на культури різних країн неможливо так само, як і на системи освіти, їх можна лише вивчати, порівнювати, знаходити спільні та відмінні риси.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України „Про загальну середню освіту” // Інформаційний збірник Міністерства освіти України, №19, 2000.– С.6-28.
2. Закон України „Про освіту” // Голос України.– 1996.–№ 77.– С.7-11.
3. Корсак К.В. Світова вища освіта. Порівняння і визнання закордонних кваліфікацій і дипломів / За заг. Ред. Проф. Г.В.Щокіна: Монографія.– К.: МАУП–МКА, 1997.– 208с.
4. Кузнецов А.М. Проблемы компонентного анализа в лексике / Отв. Ред. Ф.М.Березин.– М., 1980.– 169с.
5. Манакин В.Н. Основы контрастивной лексикологии: близкородственные и родственные языки.– К.– Кировоград: Центрально-украинское издательство, 1994.– 262с.
6. Никитин М.В. Основы лингвистической теории значения.– М.: Высш. Школа, 1988.– 165с.
7. Пыриков Г. Коммуникативные аспекты перевода и терминология.– М., 1992.– 127с.
8. Скороходько Э.Ф. Вопросы теории английского словообразования и ее применения к машинному переводу.– К.: КГУ, 1964.–116с.
9. Bogucki L. Toward Understanding Translation // Folia Linguistica Anglica.– 1998.– Vol.1.– P. 233-253.
10. Humboldt W. From the Introduction of His Translation of Agamemnon // Theories of Translation: An Anthology of Essays from Dryden to Derrida / Ed. by R.Schulte, J.Biguenet.– Chicago, London: The University of Chicago Press, 1992.– P.55–59.
11. Monks P. 35% out of 30% (Non-Equivalence in Russian and English Educational concepts and Terminology).– Tarragona. 2001.– 13p.
12. World Guide to Higher Education. A Comparative Survey of Systems, Degrees and Qualifications.–UNESCO Publishing. 1996.– 571p.

**Король А. А.
(Чернівці)**

ІНТЕНЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВИСЛОВЛЕННЯ-ЗВИНУВАЧЕННЯ

Стаття присвячена проблемі дослідження інтенційної спрямованості висловлення-звинувачення у сучасному німецькомовному художньому дискурсі. Здійснено аналіз висловлення-звинувачення у прагматичному аспекті як акту, сутність якого визначається поняттям інтенційної спрямованості. Встановлено, що висловлення-звинувачення є комплексним мовленнєвим актом, що складається з трьох компонентів: ствердження, негативного оцінювання та приписування відповідальності за дії адресата.

Статья посвящена проблеме исследования интенциональной направленности высказывания-обвинения в современном немецкоязычном художественном дискурсе. Высказывание-обвинение проанализировано в прагматическом аспекте как акт, сущность которого определяется понятием интенциональной направленности. Определено, что высказывание-обвинение есть комплексным речевым актом, который состоит из 3 компонентов: утверждения, отрицательной оценки и приписывания ответственности за действия адресата.

The article deals with the study of intentional trend of the accusation utterances in modern German fiction discourse. The accusation utterance is analyzed in the pragmatic aspect as the speech act, the main point of which is defined by the intentional concept. The accusation utterance is a complex speech act, that includes 3 components: affirmative, negative estimation and responsibility ascription for addressee's action.

Стаття присвячена актуальній проблемі, що перебуває в руслі сучасних лінгвістичних студій по вивченню функціонування мови та мовлення. Вибір теми дослідження пов'язаний зі стрімким поширенням міжмовних та міжкультурних контактів, у зв'язку з чим значущості набувають питання співвідношення мови, культури, національно-культурної специфіки мовленнєвої поведінки.

Метою статті є встановлення інтенційної спрямованості висловлення-звинувачення у сучасному німецькомовному художньому дискурсі.

Матеріалом дослідження послужили фрагменти німецькомовного художнього дискурсу, з яких способом суцільної вибірки було виокремлено 3066 висловлень-звинувачень.

Інтенційність вважається обумовлюючою особливістю висловлення як такого. Вслід за В. Куммером [12, с. 100] визначаємо інтенцію як особливе прагнення мовця до того, чого він хотів би досягнути своїм актом промовляння, впливаючи на адресата заради зміни поведінки останнього. Іntenція є згустком авторського задуму, наміру, мотиваційною стадією комунікативного процесу, яка визначає відбір і комбінацію мовних одиниць для її вираження.

Висловлення-звинувачення у прагматичному аспекті виступає лексикалізованим конститuentом мовленнєвої одиниці – акту, сутність якого визначається поняттям цілепокладання. Тобто, дане висловлення є мінімальною одиницею актуалізації наміру мовця звинуватити когось в чо-